

İSLÂM İKTİSADI AÇISINDAN KAYDI PARA
VE KISMİ REZERV BANKACILIĞI

Ömer Faruk Tekdoğan

iktisat yayınları

İktisat Yayınları – 60
İslami Finans Dizisi – 10

Ömer Faruk Tekdoğın, *İslâm İktisadı Açısından Kaydi Para ve
Kısmi Rezerv Bankacılığı*

Editör: Necmettin Kızılkaya
Yayına Hazırlayan: Emrah Yağmurlu
Musahhah: Ebru Ünver

Tasarım: Seyfullah Bayram

Baskı: Sarıyıldız Ofset – Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit.
1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / Ankara
1. Baskı: İstanbul, 2020
ISBN: 978-625-7015-24-0

© İktisat Yayınları, 2020

Bütün yayım hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar
dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

İktisat Yayınları

Aziz Mahmut Hüdayi Mh., Türbekapı Sk. No:13, 34672 Üsküdar/İstanbul
Tel: +90 (216) 532 63 70
www.iktisatyayinlari.com

İktisat Yayınları Nobel Akademik Yayıncılık ve
İslam İktisadı Araştırma Merkezinin ortak markasıdır.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Tekdoğın, Ömer Faruk
İslâm İktisadı Açısından Kaydi Para ve Kısmi Rezerv Bankacılığı
1. Baskı, x + 270 s., 13.5 x 21 cm
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-625-7015-24-0

1. İslam iktisadı 2. Kısmi rezerv bankacılığı 3. Tam rezerv bankacılığı

Bu kitap İstanbul Üniversitesi İslam İktisadı ve Finansı Uygulama ve
Araştırma Merkezi (İSİFAM) ile işbirliği içerisinde yayına hazırlanmıştır.

**İSLÂM İKTİSADI AÇISINDAN
KAYDI PARA VE KİSMİ
REZERV BANKACILIĞI**

Ömer Faruk Tekdoğan

iktisat
yayınları

İslami Finans Dizisi

Bu dizide, İslami finans ile ilgili güncel eserlere yer verilmektedir. Dizide İslam ekonomisi, İslami finans ilkeleri, İslam ticaret hukukunun temel özellikleri, İslami finans kuruluşlarının felsefesi, modelleri ve araçları olmak üzere geniş bir yelpazede kitaplar yer almaktadır.

Dizide Yayınlanan Diğer Kitaplar

Muhammad Ayub, *İslami Finansı Anlamak*

Mehmet Saraç, *Finans Teorisini Yeniden Düşünmek*

Zeyneb Hafsa Orhan, *Katılım Bankacılığındaki Kar-Zarar Ortaklığı Enstrümanlarının Risk Analizi*

Fatih Kazancı, *Merkez Bankaları ve Faizsiz Bankacılık*

Angelo M. Venardos, *İslami Finans ve Bankacılıkta Güncel Meseleler*

Batuhan Buğra Akartepe, *Alacak Satımı Uygulamaları ve Analizi: Varlık Yönetim Şirketi Örneği*

Nazan Lila, *Katılım Bankalarının Murâbaha İşlemlerinde Malın Teslimi: İslam Hukuku Açısından Bir Değerlendirme*

İsmail Cebeci, *İslam İktisadında Murâbaha: Modern Literatürdeki Tartışmalar*

Serdar Özalp, *Borsada Açığa Satış: İslam Hukuku Açısından Bir Değerlendirme*

Ömer Faruk Tekdoğan

1982 senesinde Ankara'da dünyaya gelen Ömer Faruk Tekdoğan, ilköğrenimini Ankara Atatürk Lisesinde, ortaöğrenimini Erzurum Fen Lisesinde tamamlamıştır. 2005 senesinde İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İngilizce İşletme Lisans programından mezun olan Tekdoğan, aynı sene içerisinde başarıyla geçtiği yarışma sınavları sonucunda Başbakanlık Hazine Müsteşarlığında Hazine Uzman Yardımcısı unvanıyla çalışmaya başlamıştır. 2012 senesinde İktisat Yüksek Lisansı eğitimi için gittiği ABD'de North Carolina State University'den 2014 senesinde mezun olmuştur. 2019 senesinde İstanbul Üniversitesinden İslam İktisadı ve Finansı alanında doktora derecesini almıştır. 2016 ile 2017 senelerinde merkezi Paris/Fransa'da bulunan İktisadi İş birliği ve Gelişme Teşkilatında (OECD) Kalkınma İş birliği Direktörlüğünde altyapıyı geliştirme, özel sektörü geliştirme, yatırım ortamını iyileştirme amacıyla yapılan kalkınma yardımlarına dair çalışmalarda bulunmuş ve burada bazı yayınlara katkıda bulunmuştur. Hazine Müsteşarlığında farklı birimlerde çalışan ve son olarak burada İdari ve Mali İşler Dairesi Başkan Yardımcılığı görevini yürüten Tekdoğan, Hazine ve Maliye Bakanlığının kurulmasıyla bakanlık bünyesinde Kamu Maliyesi Dönüşüm Ofisinde çalışmaya devam etmiştir. Şu anda Hazine ve Maliye Bakanlığı Ekonomik Programlar ve Araştırmalar Genel Müdürlüğünde Daire Başkanı olarak görevine devam etmektedir. Yayımlanmış çeşitli Türkçe ve İngilizce konferans bildirimleri ve makalelerinin yanı sıra çeviri kitapları mevcuttur.

İçindekiler

Önsöz	ix
Giriş	1
1. Para, Bankacılık ve Kısmi Rezerv Bankacılığı Sistemi	9
2. Tam Rezerv Bankacılığı Sistemi Önerileri	123
3. Kısmi ve Tam Rezerv Sistemlerinin Simülasyona Dayalı Mukayesesi	183
Sonuç	221
Notlar	229
Kaynakça	251
Dizin	267

Önsöz

Ekonomi yazınında para çarpanı kavramı ile anlatılan ve bankaların kredi kullanarak kaydi para veya diğer bir ifadeyle banka parası oluşturdukları kısmi rezerv sistemi, modern finansal mimarinin temeli diyebileceğimiz günümüz bankacılık sisteminin çalışma mekanizmasını oluşturmaktadır. Yasal zorunluluklar için tutulan zorunlu rezervler ile ihtiyat için ve karlı yatırımlarda değerlendirmek üzere tutulan serbest rezervler saklanması gereken tüm mevduatın bir kısmını oluşturmakta, mevduatın kalan kısmı ise bankalarca kredi olarak kullanılarak karşılıksız para üretilmektedir.

Kısmi rezerv bankacılığı özü itibariyle finansal istikrarsızlıklar karşısında zayıf ve kırılımandır. Bu sistem, ticari bankaların ve merkez bankalarının gerektiğinde yeterli likiditeyi sağlayacaklarına dair güvene dayalı olarak yürümektedir. Her kriz ve buhran dönemi sonrası iktisadi ve finansal sistemin yapısına ve işleyişine yönelik sorgulamalar başlamaktadır. Bu doğrultuda, modern bankacılık sistemi ve ekonomik ve finansal istikrarsızlıktaki rolü giderek artan şekilde akademik çalışmalara konu olmaktadır.

Dünya genelinde bankacılık sisteminin temelini oluşturan kısmi rezerv sistemi sadece günümüzde değil, geçmişte de bazen yoğun bazen cılız şekilde tartışılmış ve buna alternatif yollar aranmıştır. Kısmi rezerv sisteminin zayıf yapısı, ekonomik istikrarsızlıklarda oynadığı rol ve oluşturduğu sorunlar nedeniyle alternatif olarak tam rezerv bankacılığı akademik çevrelerde destek bulmuş ve bunun farklı modelleri geliştirilmiştir. Ancak, tam rezerv sisteminin uygulamaya konulması için gereken siyasi destek bulunamamıştır. Bu noktada başlıca bir alternatif olarak ortaya konan tam rezerv bankacılığı önerileri kimileri için uygulanması neredeyse imkânsız iken, kimisine göre durumu daha kötü hale getirme ihtimali daha fazladır. Öte yandan, İslâm iktisadı açısından bakıldığında mevcut sistemin riba eksenli olması ve adaletsiz bir kaynak dağılımına sebep olması, ortaya konan alternatiflerin bu gözle değerlendirilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Kısmi rezerv sisteminin ne kadar zararlı ve tam rezerv önerilerinin derde ne kadar çare olacağını kıyaslama, İslâmi bir iktisadi sistem için uygun olanı arama, bu alandaki tartışmalara katkı sağlama ve farkındalık oluşturma düşüncesi sonucunda bu çalışma ortaya çıkmıştır.

Bu kitapta, kısmi rezerv bankacılığının keşfedilmesiyle ekonomilerde ortaya çıkardığı ileri sürülen sorunlar irdelenmiş, tam rezerv bankacılığının uygulanabilirliği ve çözüm için ne kadar yeterli olduğu incelenmeye çalışılmış ve İslâm iktisadı açısından her iki sistemin de uygunluk ve sakıncaları tartışılmıştır. Ayrıca, ajan temelli bir simülasyon modeli kullanılarak her iki bankacılık sisteminin ekonomik istikrar üzerindeki etkisi mukayese edilmiştir.

Ömer Faruk Tekdoğan

Ankara, 2020